„…Peste locul îngropării sale…”

Prof. MIRCEA TRIFU
Colegiul Naţional „Gheorghe Şincai”, Bucureşti

În colţul din dreapta al primei pagini a ***Contemporanului*** din 16 decembrie 1966 Geo Bogza omagia un fără de seamăn destin : „*...Nu cred că pe aceste pământuri, în istoria cărora se întâlnesc atâţia martiri ai sângelui şi atâţia ai ideii, să poată apare vreodată o generaţie care să ridice din umeri, fără riscul unei grave breşe morale, în faţa unei vieţi şi a unei morţi ca a lui Gheorghe Şincai*”.

Aniversarea a 250 de ani de la naşterea celui mai tragic destin dintre destinele tragice ale corifeilor Şcolii Ardelene se constituie într-un posibil transfer de simţăminte către generaţia tânără de astăzi, transfer care ar împiedica-o, întâlnind numele lui Şincai, să treacă mai departe. Dacă ar face-o, ar fi ca o ridicare din umeri…

Ultimii ani ai vieţii marelui cărturar sunt acoperiţi de pâcle care nu s-au ridicat nici până azi.

Ştim din însemnările pe care le făcea sporadic în ***Hronica*** la care lucra cu osârdie, că la 28 februarie 1809 – în ziua când împlinea 55 de ani (şi nu 56, cum consemna acolo) – se afla la moşia comiţilor Wass de la Sinea (lângă Kosice, în Slovacia de astăzi). O altă consemnare, din 31 decembrie al aceluiaşi an, atestă că se afla tot acolo. În anul 1810 nu progresează cu scrisul şi nu avem nici o veste despre el. Abia la începutul lui 1811 ştim că se află la curtea episcopului Samuil Vulcan, în Oradea Mare. Spre finele anului, truda la cronica neamului ia sfârşit. În 2 martie 1811 solicita, nu fără mândrie, episcopului Vulcan să numească pe cineva pentru revizuirea (aici în sensul de a aproba tipărirea) cronicii. La 6 mai 1812 cenzorul Anton Szerdahely din Oradea îi dă aprobarea pentru tipărirea ei în Ungaria. Cum în oraşul de pe Criş nu exista tipografie, se adresează lui Petru Barth (după unii autori, Hochmeister), dar acesta are nevoie de aprobarea cenzurii transilvane. În această perioadă se pare că este văzut la Blaj, unde are o discuţie mai puţin protocolară cu episcopul Bob şi unde se întâlneşte cu tinerii teologi, de care se desparte cu vorbele: „*Purtaţi-vă bine, pui de români, şi nu uitaţi şi pre Şincai*”, vorbe dăltuite în bronzul statuii aflate în faţa Colegiului Naţional „Gheorghe Şincai” din Bucureşti şi în marmora plăcii comemorative din holul aceleiaşi instituţii şcolare.

BDD-A19305 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 00:23:04 UTC)

Comisia condusă de Iosif Martonffy, episcopul catolic al Transilvaniei, respinge, în termeni duşmănoşi ***Hronica*** la 5 martie 1814, considerând-o ca periculoasă pentru ordinea de stat. La recomandarea comisiei, guvernul transilvan respinge şi el, la 14 aprilie, tipărirea operei de-o viaţă a lui Şincai, iar la 16 august al aceluiaşi an îl înştiinţează că lucrarea a fost depusă la arhivă pentru a o păstra sub sechestru. Este ultima lovitură – şi cea mai dureroasă – pe care o primeşte marele istoric. Sub povara ei se pustieşte prin lume şi de atunci contemporanii nu au mai aflat nimic despre el. Târziu s-a aflat că Şincai s-a retras la Sinea, la comiţii Wass, unde a murit la 2 noiembrie 1816. Nici un român nu i-a văzut, niciodată, mormântul.

Am în faţă două certificate de deces. Primul este copia unui extras din matricola morţilor parohiei Keletseny de care aparţinea satul Sinea, apărut în ziarul ***Concordia*** nr. 51 din 1866 şi redactat în latineşte. Nicolae Iorga îl va publica în 1901, în ***Istoria literaturii române din secolul al XVIII-lea***. Din el rezultă că preotul greco-catolic Andreas Koleszar din parohia amintită a îngropat la Szinnye pe Georgius Sinkay, decedat la 2 noiembrie 1816, în vârstă de 75 de ani.

Anii de privaţiune şi de bejenie şi-au lăsat urme adânci pe faţa lui Şincai, dacă preotul l-a socotit cu 13 ani mai bătrân!

Copia documentului a fost făcută în 20 iunie 1866, la 50 de ani după moartea cărturarului, şi este semnată de Ioannes Szedlak, preotul greco-catolic, la acea vreme, al parohiei deja menţionate. Al doilea extras, apărut în 1938, a fost obţinut de către Ion Ardelean-senior prin mijlocirea învăţătorului Iosif Kaminski din localitatea Boian – Huto, jud. Sălaj, originar dintr-un sat din Slovacia, în apropiere de Sinea. Redactat tot în latineşte, documentul prezintă avantajul că numele persoanelor şi al localităţilor sunt transcrise în slovacă. Astfel aflăm că Jurai Şincai, din Svinica, în vârstă de 75 de ani, a murit la 2 noiembrie 1816 în parohia Klecenove.

Niciunuia din cele două documente prezentate nu i-a fost verificată autenticitatea, chiar dacă putem crede că ele reprezintă copiile unui singur document primar. Mai mult, acestea au fost, în parte, contestate. Cu o mai largă majoritate, extrasul tipărit în revista ***Concordia*** este cel mai luat în seamă de către istorici, iar versiunea acceptată este aceea că Şincai a murit şi a fost îngropat la Sinea.

Al. Papiu-Ilarian, în discursul de receptie la Academia Română din 14 septembrie 1869 face prima mare reconstituire biografică pe bază de documente. Răspunsul lui Bariţ, cuvântul preşedintelui Academiei, Ion Heliade Rădulescu, declanşează o atmosferă de entuziasm, preluată şi de presa vremii în zilele următoare. Se propune chiar aducerea osemintelor lui Şincai în ţară. Dar,

BDD-A19305 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 00:23:04 UTC)

după ceva vreme, cuvintele rostite sunt uitate, ca orice gând bun ieşit dintr-o exaltare dâmboviţeană, cum scria cineva, cu amărăciune…

În 1968, scriitorul Romulus Rusan, aflat într-o vizită de documentare în zona Kosice, caută şi mormântul lui Şincai, cercetând în mai multe localităţi din împrejurimi. Un preot bătrân, se pare din Svinica, îi atestă (!) îngroparea lui Şincai în cimitirul satului, dar mormântul acestuia îl consideră dispărut, întrucât, în urma bombardamentelor aliate din 1945, care au lovit şi cimitirul, acesta a fost strămutat în altă parte…

Vitregia vremurilor şi ticăloşia oamenilor au şters încet, dar sigur, urmele trecerii lui Şincai.

Pe vremea când era directorul „*tuturor şcoalelor normaleşti*" din Transilvania, acesta îşi construise, gospodăreşte, la Blaj, o casă trainică, la marginea domeniului episcopal. După ce a fost târât prin închisoarea Aiudului, este demis din funcţie şi silit să părăsească Blajul. Casa, evaluată cu zgârcenie la 1060 de florini, este vândută până la urmă, în 1795, cu 627 florini, la care episcopul Bob mai adaugă, cu milostivenie, 27 şi câţiva creiţari. Peste vremuri, casa s-a păstrat, în capătul de din jos al străzii principale a oraşului. I-au fost aduse, desigur, modificări: ferestrele dinspre stradă au fost transformate în uşi pentru a se asigura funcţionalitatea magazinului „Centrocoop" instalat acolo. Cu vremea, pe peretele casei a fost prinsă o placă memorială. În 1978 au dispărut, sub nepăsarea vinovată a unor edili locali, şi casa şi părul din curte, care îşi semeţea ramurile peste gardul înalt. S-a construit în loc o casă particulară, cu etaj… După aproape două sute de ani Şincai a mai fost alungat din Blaj încă o dată …

Mormânt neştiut, documente incerte… Peste locul îngropării sale va fi răsărit pădure sau cetate?

Corespondenţa particulară a lui Francisc Hossu-Longin dezvăluie un zbucium colectiv, îndărătnic, obsesiv aproape, de a fixa locul morţii lui Şincai în perimetrul Ardealului, mai precis, într-o localitate din Sălaj. Avocat în Deva şi ginere al lui Gheorghe Pop de Băseşti, acesta consemnează în 1863: „*Cât timp am stat în Bobota...am făcut şi eu cunoştinţă cu moşul prietenilor mei, bătrânul octogenar Gael, care adesea se întreţinea cu mine, cetindu-mi din poeziile lui...Aflând că m-am întâlnit în Şimleu cu Simion Bărnuţiu...îmi zise următoarele*: « *E mare bărbat al neamului nostru Simion Bărnuţiu, dar eu am cunoscut unul şi mai mare... şi acela a fost vestitul profesor de la Blaj, Gheorghe Şincai, care, în pribegia lui, a ajuns aici, la noi, în Bobota, unde, în scurtă vreme a şi murit şi unde s-a şi îngropat » Într-o zi, luându-mă de mână, mă duse la ţimiteriul bisericii celei vechi şi, intrând pe o portiţă, ne îndreptăm spre dreapta. Trecând peste câteva morminte, ajunserăm la un mormânt foarte înţelenit, cu o cruce veche, arsă de soare şi spălată de vremuri, ce, în parte, era în pământ. « Uite, nepoate, zise moşneagul, ridicând pălăria, ceea ce am făcut şi eu, aici e îngropat acel Gheorghe Şincai de care ţi-am povestit. « Ţi-arăt*

BDD-A19305 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 00:23:04 UTC)

mormântul lui, să ştii că unde-i, când vei afla cine a fost acel mare bărbat al neamului nostru »".

Istoricul clujean Ioan Chindriş publică în ***Astra blăjeană*** nr. 2-3, 1998, o scrisoare a cărturarului sălăjean Victor Rusu către acelaşi Francisc Hossu-Longin. Scrisoarea este trimisă din Cluj la 26 mai 1882 şi este un răspuns la o alta, pe care avocatul i-o adresase „*în luna curentă*". Profesorul Rusu era nepot dinspre mamă al preotului Ignaţiu Ipianu Marincaş, cel care l-ar fi îngropat pe Şincai la Bobota „*…în cemeteriul cel vechi unde numai oamenii mai distinşi sunt îngropaţi…*" şi care tot de la preotul Gael cel bătrân aflase despre sfârşitul lui Şincai aici, „*…lângă isvorul lui Alexi (episcopul, al cărui tată a fost morariu la moara dinsus a Bobotii)...însă eu* – scrie în continuare profesorul Rusu – *am crezut bătrânului Gael şi ca băiat ce eram, tot aşteptam să publice bătrânul tot ce ştia despre Şincai,...fiindcă el însuşi zicea că nimene în lume nu ştie, afară de câţiva bobotani ce mai trăiau pre atunci, că unde zac rămăşiţele terestre ale marelui nostru cronicariu. Însă bătrânul Gael în viaţa lui nimic n-a publicat. Era să public eu că ce ştiu de la bătrânul Gael, însă mă temeam să mă sfătoşesc eu, un student, un nime...La maialul gimnaziştilor din Beiuş...m-au pus păcatele de am enumerat multe de toate despre bărbaţii mari ai Sălajului: Maior (episcopul), Alexi, Şuluţiu, Bărnuţiu (carele tocmai pre atunci murise: 16 mai 1863(!) şi Şincai, despre carele am zis că e îngropat în Sălagiu, tocmai la noi la Bobota,...până ce au început publicul meu a râde...şi mi-a căutat să tac. Nu m-am putut prinde cu toţi. Însă eu şi de acolo încoace încă tot morţiş de aceea am ţinut că Şincai e în Bobota îngropat, până ce în "Concordia" din aceste an, în nr. 51-514 am cetit şi eu, ca toată lumea, estrasul matricullariu din matricula morţilor îngropaţi la Sinea...publicat de Greogoriu Gael (!), feciorul bătrânului Gael...Cu un cuvânt, de la publicaţiunea aceasta mi-am pierdut şi eu cu totul credinţa în cele auzite de la bătrânul Gael. Însă că de unde, de la cine şi pre ce cale a căpătat prota Gael...acest act-copie...eu până în ziua de azi nu ştiu, că eu nu l-am întrebat în veci".*

Extrasul cu pricina – mai precis, copia lui – a fost făcut de către nepotul preotului Gael, Ioan Szedlak, preot greco-catolic al parohiei Keletseny, la acea dată.

După 1870, când cei doi preoţi Gael, tatăl şi fiul, sunt decedaţi, V. Rusu cumpără, la licitaţie, majoritatea cărţilor rămase de la aceştia. Printre ele găseşte una „*…dreaptă proprietate cândva a lui Gheorghe Şincai…*", după cum rezultă din adnotarea făcută pe aceasta chiar de marele istoric: „*In usum Scholarum Balasfalvensis emit Georgius Gabriel Sinkay Ord.S.Basilli M.Anno 1777*". De unde profesorul Rusu trage concluzia – pripită, de altfel – că cei doi preoţi Gael au avut cunoştinţe certe despre ultimele momente ale lui Şincai. Promite, în încheierea scrisorii, că va merge la Bobota, va cerceta şi va întreba. Nu cunoaştem, din păcate, rodul acestor demersuri…

BDD-A19305 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 00:23:04 UTC)

Şi tot despre Bobota, în ***Schiţă monografică a Sălajului***, la pag. 207, Petre Moi consemnează, prin 1901-1902 : „*Domnul protopop de astăzi al Bobotei, Gavril Vaida, bărbat în etate de 75 ani, ne spune cu toată hotărârea că în Bobota ar fi înmormântat marele istoric Şincai. Afirmaţiile sale se bazează pe următoarele date: În anul 1880, umblând prin Bobota, dl. Francisc Hossu-Longin... a căutat date istorice. Întrebaţi fiind...bătrânii satului, patru inşi (Gheorghe şi Mihai Muste,...apoi Simion Mocanu şi Rechişan), toţi trecuţi de peste 70-80 ani, acum toţi răposaţi, au mărturisit şi adeverit la preotul local că îşi aduc aminte bine că fostul preot bătrân, popa Ignaţiu Marincaş, a făcut pomană mare la un popă străin, prieten al său, pe care l-a ajuns moartea la fântâna morii de lângă drumul de ţară al Bobotei şi l-au adus şi l-au înmormântat în faţa bisericii celei vechi. Locul de lângă fosta biserică, unde a fost îngropat acest preot străin, încă l-au arătat preotului...de aceşti bătrâni*".

Pe drumul principal al Bobotei, pe partea stângă cum mergi spre Sătmar, întâlneşti o fântână veche, din piatră, fără cumpănă, cu câteva rânduri lămuritoare aşezate alături: „*Trecătorule! Înalţă un gând de aducere aminte pentru eminentul istoric şi filolog român, fruntaş al Şcolii Ardelene, devotat patriot al poporului său, Gheorghe Şincai (1754-1816), care trecând şi prin Bobota, localnicii păstrându-i amintirea morţii sale aici la fântâna lui Alexi*". Se cuvine ca textului să i se facă îndreptarea cuvenită şi fântâna să-şi recapete rostul ei. Oamenii locului o numesc „fântâna lui Şincai". Biserica veche nu mai există. Nici cimitirul în care au fost îngropaţi oamenii mai importanţi. Şi nici mormântul înţelenit, cu crucea veche, arsă de soare şi spălată de vremuri…Există însă, vis-a-vis de biserica cea nouă, Centrul cultural „Şincai – Coposu", bustul impozant al lui Şincai, şcoala care-i poartă numele şi, înainte de toate, credinţa că marele istoric şi-a găsit odihna binemeritată aici…

Să mai amintim că Şincai a trecut prima dată prin Bobota în 1786, când a înfiinţat o şcoală, cu toată opoziţia administraţiei locale. Şi că avea aici o soră, căsătorită cu un nepot al episcopului Darabant, apropiat al istoricului, cel care a susţinut trimiterea acestuia la Colegiul din Roma. Spre sfârşitul vieţii, sărac şi singur, se prea poate să-şi fi căutat loc de odihnă la neamuri…

Înainte însă de a ajunge în Bobota, la Sânmihaiul Almaşului, te mai întâmpină o fântână (e plină de fântâni Ţara Ardealului!). Aici a murit, la 26 mai 1864, Simion Bărnuţiu, cel mai român dintre românii acestor locuri. Venea de la Iaşi, unde a strălucit ca profesor la Academia Mihăileană deschisă de Cuza Vodă în 1860 şi a fost primul rector al ei. A fost dorinţa lui să-şi petreacă ultimii ani ai vieţii printre ai săi. Domnul Unirii i-a respectat-o, ajutându-l cu o caleaşcă cu cai drept mulţumire pentru eforturile depuse în organizarea primei universităţi din Principatele Unite. Nu i-a fost dat lui Bărnuţiu să ajungă acasă. Locul morţii sale este însemnat cu o fântână. Osemintele lui au fost îngropate cu toată cinstirea în zidul bisericii din Bocşa natală.

BDD-A19305 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 00:23:04 UTC)

Fântâna lui Şincai, fântâna lui Bărnuţiu…la nici 50 de kilometri una de alta…Se prea poate ca de aici încolo să se fi suprapus legendele, să se fi produs ceea ce numeşte Mircea Tomuş „*contaminare în memoria colectivă*".

Argumentul Bobotei este de ordin sentimental, fără doar şi poate, şi, tocmai de aceea, greu de zdruncinat. El îşi are temeiul în dorinţa noastră lăuntrică de a-l şti pe Şincai odihnindu-se cu dreptate în pământul sfânt al neamului său şi nu pustiit prin cele străinătăţi…

La urma-urmei, dacă ar fi să alegeţi între locul îngropării sale, niciodată ştiut, împreună cu documentul care-i atestă moartea, neverificat nici până astăzi şi legenda, cu atâta îndârjire susţinută, dumneavoastră ce aţi alege?

Lecţia Bobotei este tulburătoare…

BIBLIOGRAFIE

❖ Ioan Chindriş, ***Memoriale 100***. Cluj-Napoca, 1998.

❖ Ioan Chindriş, ***Pe urmele morţii lui Şincai***. În ***Astra Blăjeană***, nr. 2-3, 1998.

❖ Serafim Duicu, ***Pe urmele lui Gheorghe Şincai***. Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1983.

❖ Nicolae Iorga, ***Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea***, vol. 2. Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1969.

❖ Gheorghe Şincai, ***Opere***, 4 vol. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967.

❖ Mircea Tomuş, ***Gheorghe Şincai***. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965.

„… Above his Grave…"

Abstract

In spite of his importance as one of the most representative Romanian scholars, Gheorghe Şincai' s life, and death, continues to be covered by darkness and unknown.

Today, the date of his death is well-known and accepted by all historians. But where did he die? There are some documents that give us some clues in this way, but neither of them have been scientifically verified.

One of the documents has been published in ***Concordia*** newspaper, no. 5 / 1866 and, according to it, Şincai died at Keletseny parish, in November the 2nd 1816, at the age of 75, and has been buried at Sinea by the Greek-Catholic priest Andreas Koleszar. Another document proves us that Jurai Şincai has

BDD-A19305 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 00:23:04 UTC)

been buried in Klecenove parish. Both documents are probably just copies of a primary act and both of them have been disputed.

But there are some other documents or verbal testimonies in this matter. For example, in 1968 the priest of Svinica told R. Rusan, the writer, that Şincai has been buried in there, but his grave dissapeared after the air raids from 1945; some testimonies – such as the correspondence of Francisc Hossu-Longin – prove the obsession in order to establish Şincai' s grave in Transylvania. More preciselly at Bobota, Sălaj County.

We have written documents, sentimental proves…; maybe the future will chose between them.

BDD-A19305 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 00:23:04 UTC)